

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานส่งเสริมการเกษตรมีเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งคือ การพัฒนาเกษตรกร โดยใช้วิธีการและกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกษตรกรรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาของตนเองในอันจะทำให้เกิดผลทางสังคม คือ การอยู่ร่วมกันด้วยดี และผลทางเศรษฐกิจคือ มีผลผลิตเพิ่ม มีฐานะดีขึ้น เป็นต้น แนวทางหนึ่งในงานส่งเสริมการเกษตรที่เป็นที่ยอมรับกันมากคือ การแพร่กระจายความรู้ (Diffusion Model) นรินทร์ชัย (2542:4) กล่าวว่า รูปแบบการแพร่กระจายความรู้ที่กล่าวมาข้างต้นมากคือ กระบวนการยอมรับ (Adoption Process) ของ Rogers โดยมีประเด็นสำคัญคือ เกษตรกรมักจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การรับทราบ ความสนใจ การไตร่ตรอง การลองทำ จึงจะถึงขั้นการนำไปใช้ปฏิบัติ ดังนั้นการเผยแพร่และการกระจายข่าวสาร ความรู้ไปสู่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรรับทราบและเกิดความสนใจ จึงนับว่าเป็นหนทางสำคัญในขั้นพื้นฐานของงานส่งเสริมการเกษตร

ในด้านการเผยแพร่ข่าวสารและเทคนิคโนโลยีนั้น มีได้หลายทาง ดิเรก (2527: 80-81) กล่าวว่า การให้ข่าวสารแก่เกษตรกร การติดต่อผ่านสื่อมวลชนมีแง่ดีในการให้ข่าวสารได้กว้างขวางและรวดเร็วกว่าการติดต่อผ่านกลุ่มและการติดต่อเป็นรายบุคคล แต่มีจุดด้อยในเรื่องเนื้อหาที่จะให้สอดคล้องเหมาะสมกับชุมชนชนบททั่วประเทศนั้นทำได้ยากและมีค่าใช้จ่ายสูงในการจัดทำรายการ เพราะงานส่งเสริมการเกษตรตามรูปแบบดังกล่าวในทางปฏิบัติมีความยุ่งยากซับซ้อน ต้องผ่านบุคคลและช่องทางหลายขั้นตอนในการนำสื่อเทคนิควิธีการต่าง ๆ ไปถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร การทำงานดังกล่าวนี้มีกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต้องผ่านการพิจารณาการวางแผนจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมการเกษตรให้เรียบร้อยก่อนที่จะนำไปส่งเสริมและเผยแพร่ให้แก่เกษตรกร

บทบาทและหน้าที่ของสื่อประเภทต่าง ๆ โดยทั่วไปนั้นมีมากมาย เช่น ให้ข่าวสารความรู้ การให้การศึกษา การพัฒนาสังคมในการช่วยเป็นตัวกลางที่จะแสดงออกและถ่ายทอดความนึกคิดและศิลปวิทยาการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีบทบาททางด้านจิตวิทยาสังคม คือช่วยสร้างความผูกพันของคนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกันและช่วยในการพักผ่อนหย่อนใจให้สมาชิกในสังคมได้รับความเพลิดเพลิน

ในงานด้านส่งเสริมและเผยแพร่ นั้น สื่อก็มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน ช่วยให้การเปลี่ยนแปลงนั้นมีประสิทธิภาพ และได้ผลสมบูรณ์ด้วยเวลาที่รวดเร็ว เนื่องจากสื่อเป็นตัวกลางซึ่งนำข่าวสารที่เป็นสิ่งเร้าไปนำเสนอให้กับผู้รับสาร ทั้งการเร้าให้เกิดความตื่นตัว สร้างความสนใจ ซึ่งทำให้เกิดความคิด แรงให้เกิดการตอบสนองและอื่น ๆ ดังนั้นหลังจากที่ได้ตั้งจุดประสงค์ไว้แล้วว่าต้องการจะสื่อความหมายอะไรไป ยังผู้รับสาร จากนั้นผู้ส่งสารจะต้องมีความสามารถที่จะเลือกช่องทางหรือสื่อที่จะผ่านเนื้อหา เพื่อสร้างการตอบสนองตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ซึ่งเมื่อมาถึงขั้นนี้จำเป็นที่ผู้ส่งสารจะต้องเข้าใจถึงคุณสมบัติของสื่อต่าง ๆ เพื่อช่วยให้สามารถเลือกใช้สื่อหรือผลิตสื่อได้ตรงกับจุดมุ่งหมายมากที่สุด เนื่องจากสื่อแต่ละอย่างมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) เปรียบเหมือนสะพานที่ทอดเชื่อมโยงระหว่างแหล่งความรู้กับเกษตรกรที่จะนำเอาความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาดัดแปลงเป็นภาษาง่าย ๆ และถ่ายทอดไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยช่องทาง (Channel) ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการถ่ายทอด ทำนองเดียวกันเจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็จะรับความคิดเห็น ความต้องการ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมายนำมาพิจารณาหาทางแก้ไข

เนื่องจากอำเภอสุวรรณภูมิเป็นอำเภอที่มีเกษตรกรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งห่างไกลกับตัวเมือง และมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน เกษตรกรมีรายได้น้อย ความด้อยโอกาสทางการศึกษา ความแห้งแล้ง ผลผลิตในด้านการเกษตรที่ผลิตได้ไม่เพียงพอกับครอบครัวเป็นต้น จึงมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปให้คำแนะนำแก่เกษตรกรเป็นจำนวนมาก และสื่อต่าง ๆ ก็เริ่มมีบทบาทกับเจ้าหน้าที่และเกษตรกรโดยตรง เพราะสื่อเป็นตัวกลางที่จะถ่ายทอดสารจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสารได้เป็นอย่างดีแต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าจะใช้สื่อใดให้เหมาะสมกับผู้รับด้วย ดังนั้นเจ้าหน้าที่และหน่วยงานต่าง ๆ ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของสื่อที่จะนำไปถ่ายทอดแก่เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษา ความพึงพอใจและประโยชน์ต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกร ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวนี้ จะทำให้ทราบถึง สภาพ ปัญหา อุปสรรคและความต้องการในการรับสื่อของเกษตรกร เพื่อที่จะเป็นประโยชน์และแนวทางในการนำไปปรับปรุงสื่อต่าง ๆ ของแต่ละหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของความพึงพอใจและประโยชน์ต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกรใน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ความต้อง และข้อเสนอแนะการต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้สามารถนำผลที่ได้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานราชการทุกหน่วยงานที่จะนำสื่อประเภทต่าง ๆ ไปถ่ายทอดแก่เกษตรกรให้มีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่หน่วยงานตั้งไว้

สมมุติฐานการวิจัย

เกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลทางสังคมที่แตกต่างกันในเรื่อง ระดับฐานะที่ชุมชนแบ่ง อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการต่าง ๆ สภาพการเป็นผู้นำ สื่อที่ให้ความรู้ด้านการเกษตร จำนวนครั้งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานเกษตร การรับข่าวสารทางด้านการเกษตรจากบุคคลต่าง ๆ การนำข่าวสารที่ได้รับไปเผยแพร่แก่บุคคลอื่น จะมีความพึงพอใจและประโยชน์ต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกรที่แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความพึงพอใจและประโยชน์ต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในเขตพื้นที่ ตำบลน้ำคำ ตำบลช้างเผือก ตำบลหินกอง ตำบลจำปาขัน และตำบลห้วยหินลาด โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด (Close-ended Questions) และคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions)

ตัวแปรที่นำมาศึกษามีดังนี้

ก. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

- ระดับฐานะตามที่ชุมชนแบ่ง
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร
- สภาพการเป็นผู้นำ
- สื่อที่ให้ความรู้ด้านการเกษตร
- จำนวนครั้งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานเกษตร
- การรับข่าวสารทางการเกษตรจากบุคคลต่าง ๆ
- การนำข่าวสารที่ได้รับไปเผยแพร่แก่บุคคลอื่น

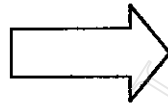
ข. ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

- ความพึงพอใจต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกร
- ประโยชน์จากการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกร

ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมีลักษณะดังนี้

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

- ระดับฐานะตามที่ชุมชนแบ่ง
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรต่าง ๆ
- สภาพการเป็นผู้นำ
- สื่อที่ให้ความรู้ด้านการเกษตร
- จำนวนครั้งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานเกษตร
- การรับข่าวสารทางการเกษตรจากบุคคลต่าง ๆ
- การนำข่าวสารที่ได้รับไปเผยแพร่แก่บุคคลอื่น

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

ความพึงพอใจต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกร และ ประโยชน์จากการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกร จากหน่วยงานดังนี้

1. กรมส่งเสริมการเกษตร
2. กรมวิชาการเกษตร
3. กรมปศุสัตว์
4. กรมประมง
5. กรมพัฒนาที่ดิน
6. กรมส่งเสริมสหกรณ์
7. กรมป่าไม้
8. กรมชลประทาน

นิยามศัพท์

1. ความพึงพอใจ หมายถึง คุณภาพหรือระดับความพอใจเป็นผลจากความสนใจและทัศนคติที่มีต่อการรับสื่อด้านการเกษตรจากหน่วยงานเกษตรคือ กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ กรมประมง และกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเป็น ความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อเกษตรกรได้รับตามความมุ่งหวังและความต้องการ

โดยแบ่งระดับความพึงพอใจต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกรออกเป็น 3 ระดับคือ

ความพึงพอใจมาก	ให้คะแนน	3
ความพึงพอใจปานกลาง	ให้คะแนน	2
ความพึงพอใจน้อย	ให้คะแนน	1

การแปลงคะแนนข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาจัดกลุ่มแบ่งช่วงคะแนน จากสูตรอัตราภาคชั้น (กัญญา,2525 : 79) ได้ช่วงคะแนนดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราภาคชั้น (Class interval)} &= \frac{\text{พิสัย (Range)}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{แทนค่า} &= \frac{3 - 1}{3} = 0.66 \end{aligned}$$

ซึ่งมีช่วงการแปรผลการแบ่งช่วงคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.34 – 3.00	หมายถึง	ความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.67 – 2.33	หมายถึง	ความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.66	หมายถึง	ความพึงพอใจน้อย

2. ประโยชน์ หมายถึง สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่เกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด คิดมุ่งหมายไว้จากการรับสื่อด้านการเกษตรจากหน่วยงานเกษตรได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมป่าไม้ และกรมชลประทาน

โดยแบ่งระดับประโยชน์ต่อการรับสื่อด้านการเกษตรของเกษตรกรออกเป็น 3 ระดับคือ

ได้รับประโยชน์มาก	ให้คะแนน	3
ได้รับประโยชน์ปานกลาง	ให้คะแนน	2
ได้รับประโยชน์น้อย	ให้คะแนน	1

การแปลงคะแนนข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาจัดกลุ่มแบ่งช่วงคะแนน จากสูตรอัตราภาคชั้น (กัญญา, 2525 : 79) ได้ช่วงคะแนนดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น (Class interval)} &= \frac{\text{พิสัย (Range)}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{แทนค่า} &= \frac{3 - 1}{3} = 0.66 \end{aligned}$$

ซึ่งมีช่วงการแปรผลการแบ่งช่วงคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.34 – 3.00	หมายถึง	ได้รับประโยชน์มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.67 – 2.33	หมายถึง	ได้รับประโยชน์ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.66	หมายถึง	ได้รับประโยชน์น้อย

3. สื่อด้านงานเกษตร หมายถึง สื่อที่ช่วยในการกระจายข่าวสารต่าง ๆ ไปยังเกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สื่อด้านการเกษตรเป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมป่าไม้ และกรมชลประทาน

4. เกษตรกร หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่ เป็นผู้ประกอบการเกษตร (Farm operator) เป็นคู่สมรส

5. การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร หมายถึง กลุ่มของเกษตรกรที่ทำงานในภาคการเกษตรที่มีความสนใจและตั้งใจรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อร่วมกันคิด ตัดสินใจ และร่วมกันทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเกษตร

6. สภาพการเป็นผู้นำ หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมในปัจจุบันที่แสดงลักษณะผู้นำทางความคิด (opinion leader) ของเกษตรกร ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสภาพตำแหน่งทางสังคมที่มีลักษณะ

เป็นผู้นำทางความคิด คือ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มทางการเกษตรต่าง ๆ กำหนด ภาระงานกองทุนหมู่บ้าน ภาระงานอบต. เป็นต้น

7. ระดับฐานะ หมายถึง ฐานะของเกษตรกรแต่ละหมู่บ้านตามที่เกษตรกรในหมู่บ้านแบ่ง ในแนวทางของ PRA (Participatory Rural Appraisal) โดยมี 3 ระดับ คือ ฐานะรวย ฐานะปานกลาง ฐานะจน

8. หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตร หมายถึง หน่วยงานที่ สังกัดในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมป่าไม้ และกรมชลประทาน